

Nr 125.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1916 kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om anslag till beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor.

(Särskilda avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion (nr 192), har herr *S. Persson* i Norrköping m. fl. hemställt, att riksdagen måtte anvisa ett förslagsanslag av 20,000,000 kronor att i mån av behov utbetalas av tillgängliga medel redan under år 1916 för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom reglering av priset å för dem avsedda livsmedel, enligt beslut i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, på förslag av statens livsmedelskommissioner och på villkor av kommunal kontroll i fråga om syftets ernående.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin framställning, tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Över ifrågavarande förslag har utskottet i vederbörlig ordning införskaffat yttrande från statens livsmedelskommission, vilket yttrande är bifogat utlåtandet såsom bilaga.

Att den rådande kristiden medfört en allmän prisstegring, som i all synnerhet är kännbar för den mindre bemedlade delen av befolkningen, lärers få anses obestriddigt. Åtgärder till lindrande av dyrtidens tryck hava emellertid såväl från statens som kommunernas sida vidtagits och äro ytterligare sådana att förvänta. Innevarande riksdag har sålunda till förebyggande av eventuellt inträffande arbetslöshet anvisat medel till belopp, överstigande 5 millioner kronor, varförutom till bekämpande av arbetslös-

*Utskottets
yttrande.*

heten bland stenarbetarna — den enda arbetaregrupp, inom vilken arbetsbrist i stor utsträckning varit rådande och där allt fortfarande vissa svårigheter i avseende å arbetstillfällen göra sig gällande — riksdagen beslutat inrättande av en lånefond, från vilken län må på förmånliga villkor tilldelas städer, köpingar, landskommuner, municipalsamhällen och väghållningsdistrikt för inköp av gatsten enligt i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 7 april 1916 angiven plan. Åtgärder i berörda syftemål hava jämväl ifrågasatts dels genom Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tonnageavgift, enligt vilken de medel, som genom beskattning av sjöfartsnäringen komme att inflyta, skulle användas till nedbringande av den stegring i priset på livsförnödenheter, som vållas av de höga fraktsatserna på sjöfartsmarknaden, dels ock genom Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp under år 1916 åt befattningshavare i statens tjänst.

Förutom nu nämnda åtgärder har — såsom ock i motionen påpekats — staten åvägabragt prisreglering å vissa livsförnödenheter genom anlåtande av medel, antingen anvisade direkt av Kungl. Maj:t eller genom uttagande av särskilda avgifter eller motsvarande prestanda in natura. Bortsett från det s. k. kompenstationssystemet, med uttagande av produkter in natura, har sålunda för nedbringande av priset å vetemjöl det genom statens försorg importerade vetet tillhandahållits till pris, som åsamkat staten avsevärda förluster, och för samma syfte har jämväl använts medel, som ställts till livsmedelskommissionens förfogande av svenska rederier. För reglering av priserna å färsk saltsjöfisk tillskjutes jämväl av staten medel, härflytande från avgifter, som erläggas såsom kompenstation vid export av sill, varjämte slutligen innevarande riksdag för underlättande av möjligheten att under instundande konsumtionsår genom statens livsmedelskommission eller annorledes tillhandahålla den mindre bemedlade befolkningen ved till billigast möjliga priser anvisat ett belopp av 200,000 kronor.

Oavsett vad som genom statens försorg till lindrande av dyrtidens tryck åvägabragts, hava kommunerna, såsom ovan nämnts, för berörda syftemål på flera olika sätt vidtagit åtgärder. Såsom exempel härå kan anföras, hurusom i såväl större som mindre kommuner livsmedelsnämnder inrättats, barnbispisning anordnats och utdelning av skodon i stor utsträckning ägt rum.

Utskottet vill slutligen framhålla de för närvarande synnerligen goda konjunkturerna på arbetsmarknaden med därav på åtskilliga arbetsområden föranledda ökade arbetslöner.

Av det ovan anförda framgår, att från såväl statens som kommunernas sida vittomfattande åtgärder vidtagits till mildrande av dyrtidens verkningar, åtgärder, som, vad nu närmast staten beträffar, föranlett och komma att föranleda utgifter till så avsevärda belopp, att redan på denna grund det lär med skäl kunna ifrågasättas, om så utomordentliga ytterligare åtgärder som de av motionärerna föreslagna böra vidtagas. Härtill kommer emellertid den omständigheten, att då staten sålunda redan är i verksamhet för att efter olika linjer hålla prisen å de stora konsumtionsartiklarna inom rimliga gränser — något som man också, särskilt vid jämförelse med förhållandena härutinnan i övriga neutrala länder, måste anse hava i avsevärd grad lyckats, så att, enligt vad av statens livsmedelskommission påpekats, dyrtiden i vårt land är mindre framträdande än i andra neutrala länder — samt beslut om nya åtgärder i samma syfte äro fattade, en huvudsaklig förutsättning för ett bifall till motionen givetvis måste vara att i densamma anvisas några andra och bättre vägar till ernående av ifrågavarande ändamål än de på vilka staten redan inslagit samt att någon fast hållpunkt angives för beräkningen av medelsbehovet. I intet av nämnda avseenden lämnar emellertid motionen tillfredsställande besked. Särskilt vad medelsbehovet beträffar innebär motionen tillämpning av ett system, enligt vilket en dyrtid, som gör sig gällande på snart sagt alla områden, skulle bekämpas genom statsanslag till på förhand icke närmare begränsade belopp.

Utskottet har sålunda icke ansett sig kunna biträda motionen och får alltså hemställa,

att herr Perssons m. fl. ifrågavarande motion icke må vinna riksdagens bifall.

Stockholm den 24 maj 1916.

På statsutskottets vägnar:

CARL SWARTZ.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar *C. J. G. Swartz, S. H. Kvernzelius, O. M. Strömberg, H. F. Lamm, G. M. H. Ekelund, C. G. Ekman, J. Nilsson, O. Bergqvist, A. Pers, K. A. Malmborg, A. R. Rooth* och *C. I. Asplund* samt

från andra kammaren: herrar *H. Andersson* i Skivarp, *C. Persson* i Stallerhult, *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *G. Odqvist*, *E. A. Nilson* i Örebro, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *A. Wiklund*, *J. Ström*, *G. A. Molin* i Södertälje, *J. Olofsson* i Digernäs, *J. A. Ingvarson* och *A. V. Sävström*.

Reservationer:

av herrar *C. I. Asplund*, *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *G. A. Molin* i Södertälje, *J. A. Ingvarson* och *A. V. Sävström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, i anledning av herr Perssons m. fl. ovanberörda motion, må för *beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom reglering av priset å för dem avsedda livsmedel* på extra stat för år 1917 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av högst 20,000,000 kronor att användas, enligt beslut i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, på förslag av statens livsmedelskommissioner och på villkor av kommunal kontroll i fråga om syftets ernående samt med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 disponera erforderligt belopp.

av herrar *S. H. Kvarnzelius*, *C. G. Ekman*, *E. A. Nilson* i Örebro och *J. Ström*, vilka anfört följande:

»I olikhet med utskottets majoritet finna vi de hittills från Kungl. Maj:ts och riksdagens sida vidtagna, beslutade eller planerade åtgärderna till mildrande av dyrtidens verkningar — till vilka utskottet för övrigt oegentligt nog hänfört även anslaget och lånefonden till arbetslöshetens bekämpande — icke vara tillfyllest. Såsom anförts i den till livsmedelskommissionens utlåtande över den föreliggande motionen bifogade promemorian, synes det nämligen även oss vara en angelägenhet av den allra största betydelse att med alla till buds stående medel söka motverka den samhällsfara i form av en gradvis fortgående sänkning av de mindre bemedlades levnadsstandard, som dyrtiden på grund av sin långvarighet måste innebära. Det allmänna bör därför, ju längre krisen fortgår och svårigheterna för de mindre bemedlade ökas, vara berett att allt kraftigare ingripa för att mildra dess menliga verkningar. Frågan gäller sålunda

icke, såsom utskottsmajoriteten anført, att välja några andra och bättre vägar till ernående av ifrågavarande ändamål än de på vilka staten redan inslagit, utan den gäller fast mer att ytterligare fullfölja dessa vägar, så att de verkligen leda till det mål man vill vinna, nämligen att så långt ske kan lätta de mindre bemedlades bekymmer under rådande dyrtid.

Med tillfredsställelse anse vi oss emellertid av vad utskottsmajoriteten anført våga draga den slutsatsen, att riksdagen skall komma att icke allenast tillgodose kraven på en tillräcklig krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst utan även besluta den särbeskattning som kräves för ett effektivt nedbringande av den stegring i priset på livsfröfnödenheter, som vållas av de höga fraktsatserna på sjöfartsmarknaden. Därest denna sistnämnda skatt anslås till ett belopp av erforderlig höjd, torde goda utsikter förefinnas för, att vi fortfarande kunna räkna med rimliga priser å spannmål, bröd och mjöl ävensom med nedsatta priser å fodermedel, gödningsämnen och hushållskol m. m. Det oaktat återstår dock alltid, att förhållandena på vissa orter och för vissa befolkningsgrupper kunna gestalta sig så bekymmersamma, att en ytterligare prisutjämning kan vara erforderlig beträffande såväl dessa som en del andra varor, vilka medelst det s. k. compensationssystemet eller på annat sätt tillhandahållas de mindre bemedlade till visserligen reducerade, men i alla händelser väsentligt högre priser än under normala tider. Och slutligen lærer det näppeligen kunna bestridas, att prisen å vissa nödvändighetsvaror med all sannolikhet icke alls eller åtminstone icke utan väsentliga svårigheter och kanske för producenterna onödigt betungande ingripanden kunna nedbringas till en ur konsumenternas synpunkt skälig nivå på någon av de ovan angivna vägarna, och att därför den av motionärerna anvisade utvägen, nämligen tillskott av allmänna medel, synes böra anlitas. I själva verket innebär ju denna utväg ingalunda någon nyhet, såsom utskottsmajoriteten också erinrat, i det densamma redan kommit till användning i fråga om saltsjöfisk och i riksdagens beslut beträffande ved, varjämte en del kommuner, om ock i alltför liten skala, även träffat liknande anordningar i åtskilliga andra avseenden.

För vår del finna vi det sålunda högeligen önskvärt, att ytterligare åtgärder, utöver de redan vidtagna och i utsikt ställda, böra vidtagas ävensom att bland sådana åtgärder även den, som motionärerna föreslagit, bör vara att förorda. Vi hava emellertid funnit nödig försiktighet bjuda att nu stanna vid ett lägre belopp än motionärerna. Av enahanda skäl kunna vi icke heller biträda motionärernas hemställan om att åt anslaget giva förslagsanslags karaktär. Bliva ytterligare anslag för ändamålet av nöden,

lärer Kungl. Maj:t icke underlåta att därom senare göra framställning till riksdagen.

I fråga om beloppets storlek saknas visserligen fasta hållpunkter för anställande av några beräkningar. Samma var emellertid förhållandet, då det i år liksom förlidet år gällde att anvisa anslag till arbetslöshetens bekämpande, och liknande hava förhållandena varit i våra grannländer Danmark och Norge vid beräkning av de bidrag av statsmedel, som där redan blivit anvisade för åtgärder mot dyrtiden. Under återopande av övriga åtgärder mot dyrtiden, som hos oss redan blivit vidtagna eller ställts i utsikt, anse vi oss emellertid böra tillsvidare stanna vid att föreslå att motionärernas förslag på så sätt bifalles, att för ändamålet samma belopp som för arbetslöshetens bekämpande ställes till Kungl. Maj:ts förfogande, eller 5 miljoner kronor.

Då hänsyn tages till den nedsättning, som riksdagen vidtog i Kungl. Maj:ts proposition om medel för arbetslöshetens bekämpande, komma, därest detta vårt yrkande bifalles, utgifterna för lindring av kristidens verkningar att hållas inom ramen för vad Kungl. Maj:t därutinnan föreslagit.

Om också en detaljerad plan för de sålunda anvisade medlens användning under förhandenvarande förhållanden icke torde få anses behöfelig eller ens lämplig, så lärer det dock icke vara ur vägen att därför uppställa några allmänna anvisningar. Vi förutsätta sålunda till en början, att bestämmandet om dispositionen av större eller mindre del av anslaget alltid och från fall till fall skall träffas av Kungl. Maj:t efter statens livsmedelskommissions hörande. I viss mån lärer anslaget kunna behöva tagas i anspråk för att genom statens livsmedelskommission eller på annat sätt tillhandahålla lokala livsmedelsnämnder viss vara till priser, som endast på denna väg kunna nedbringas till skälig nivå. I huvudsak synes dock anslaget böra komma till användning för att möjliggöra ett mera positivt ingripande mot dyrtiden från sådana kommuners sida, där detta kan befinnas särskilt av behovet påkallat. Ansökningar om dylikt bidrag av statsmedel, åtföljda av fullständig motivering och detaljerad plan för de ifrågasatta åtgärderna, synas av vederbörande kommunala livsmedelsnämnder inom viss föreskriven tid före varje kvartal böra ingivas till statens livsmedelskommission, som särskilt bör yttra sig om, huruvida de ifrågasatta åtgärderna äro av behovet påkallade och i övrigt lämpliga samt vilka villkor och kontrollföreskrifter till förekommande av missbruk, som böra fästas vid statsbidrags åtnjutande. I varje fall böra dessa avse, att den dyrtidshjälp, som lämnas, verkligen endast kommer de mindre bemedlade till godo, aldrig annat än möjligen i form av hyreshjälp får utgå i kontanter samt

under inga förhållanden får karaktären av fattigunderstöd. Åtminstone i vissa fall synes det vidare vara på sin plats att begränsa den sålunda anordnade dyrtidshjälpen till sådana mindre bemedlade, som genom kristiden fått sina levnadsförhållanden avsevärt försämrade, till familjeförsörjare, särskilt sådana med barnrika familjer o. s. v. I fråga om bestämmandet av ordningen för och storleken av statens andel i kostnaderna för de sålunda vidtagna kommunala föranstaltningarna bör hänsyn, förutom till nyssnämnda faktorer, tagas till vederbörande kommuns egenskap av dyrtidshjälpen, konjunkturerna inom vissa yrkesgrenar å orten samt dess ekonomiska bärkraft. Som regel synes statsbidraget, liksom i fråga om statens bidrag till arbetslöshetens bekämpande, böra uppgå till högst hälften av kommunens egna kostnader för ändamålet, men undantagsvis torde detsamma böra kunna utgå med en något större andel, i intet fall dock högre än tre fjärdedelar av totalkostnaden, vare sig återstoden bestrides direkt av kommunala medel eller av medel, som ställts till kommunens förfogande av korporationer eller enskilda.

Några närmare anvisningar, utöver de här meddelade, för beloppets användning synas knappast vara av nöden, då Kungl. Maj:t självfallet icke utan den mest omsorgsfulla prövning lär komma att däröver förfoga. Med de oförutsedda behov, olika för olika orter, som med all sannolikhet kunna komma att göra sig gällande, synes det ock vara mest ändamålsenligt, att största möjliga handlingsfrihet därutinnan lämnas åt Kungl. Maj:t. Uti villkoret, att kommunerna själva i regel skola bära en avsevärd del av kostnaderna för de åtgärder de finna lämpligt vidtaga, ligger otvivelaktigt också en god borgen för att även från deras sida nödig försiktighet blir iakttagen.

På grund av vad sålunda blivit anförts, ha vi ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen må på det sätt bifalla hr Sven Perssons m. fl. ifrågavarande motion, att riksdagen be- myndigat Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstäm- melse med ovan angivna grunder för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom reglering av priset å för dem avsedda livsmedel, enligt beslut i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, på förslag av statens livsmedelskommission och på villkor av kom- munal kontroll i fråga om syftets ernående, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av högst 5,000,000 kronor.»

Bilaga.

Stockholm den 10 april 1916.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 24 sistlidne mars har Eders Kungl. Maj:t anmodat statens livsmedelskommission att avgiva underdånigt utlåtande på grund av riksdagens statsutskotts begäran om utredning i anledning av herr Perssons i Norrköping m. fl. motion om anslag till beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor.

Med återställande av remissakten får kommissionen i ämnet anföra följande:

I den remitterade motionen har föreslagits, att riksdagen skulle anvisa ett förslagsanslag av tjugo miljoner kronor att i mån av behov utbetalas av tillgängliga medel redan under år 1916 för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom reglering av priset å för dem avsedda livsmedel enligt beslut i varje särskilt fall av Eders Kungl. Maj:t och på förslag av statens livsmedelskommission samt på villkor av kommunal kontroll i fråga om syftets ernående. De för nämnda förslagsanslags täckande nödiga medlen hava motionärerna, såsom inhämtas av en jämväl utav dem väckt och till bevillningsutskottet hänvisad motion (nr 193 i andra kammaren) tänkt böra anskaffas genom en utvidgad krigskonjunkturbeskattning.

I motiveringen till de båda motionerna finnes ej närmare angivet vare sig huru den tilltänkta krigskonjunkturbeskattningen skulle anordnas, i vilken omfattning den åsyftade prisregleringen skulle ske eller enligt vilka grunder den skulle träda i verket. Livsmedelskommissionen är, icke minst med hänsyn till den korta tid, som blivit anvisad för ärendets behandling, icke heller i tillfälle att i berörda hänseenden nu framlägga någon plan eller framställa något förslag. Skulle Eders Kungl. Maj:t och riksdagen finna den av motionärerna föreslagna utvägen lämplig och ändamålsenlig, är kommissionen emellertid naturligtvis beredd att, i vad på kommissionen kan ankomma, söka bidra till att statsmakternas beslut må på lämpligaste sätt bliva tillämpade.

För egen del kan kommissionen emellertid icke förorda motionärernas förslag. Kommissionen ställer sig visserligen ingalunda avvisande gent emot tanken att genom skatter eller avgifter, lagda på vissa näringar, vilka genom krigsläget tillskyndas mera betydande vinster, bereda medel för reglering av prisen på den inhemska marknaden av vissa viktigare livsförnödenheter. Såsom motionärerna erinrat, har detta redan i ganska stor omfattning och med framgång tillämpats inom betydande områden av folknäringen. Huvudsakligen samma tanke synes även ligga till grund för den i årets statsverksproposition bebadade särskilda be-

skattningen av rederinäringen. Hittills har man dock i allmänhet förfarit så, att prisregleringen fått avse de avgiftspliktiga näringarnas egen produktion, varvid näringsidkarne fått avstå en del av den uppkommande vinsten för att därigenom bereda en motsvarande nedsättning i priset å de förnödenheter, om vilka det i varje fall varit fråga, till förmån för de mindre bemedlade. Detta tillväggångssätt, rätt och med iakttagande av nödig försiktighet tillämpat, synes kommissionen motsvara rättvisans och billighetens krav.

Annorlunda ter sig emellertid saken, därest man vill söka bekämpa dyrtiden genom statsanslag till obegränsade belopp, avsedda att nedbringa priset på de mindre bemedlades levnadsomkostnader i allmänhet. Även om man, såsom i föreliggande fall tyckes vara avsikten, söker anskaffa de härför nödiga medlen genom någon beskattning av krigskonjunkturvinster och även om man, såsom motionärerna jämväl föreslå, gör varje prisreglering beroende av särskilt beslut från Eders Kungl. Maj:ts sida, saknar man dock fasta hållpunkter för bedömande av prisnedsättningarnas lämpliga omfattning såväl i fråga om förnödenheternas natur och beskaffenhet som i fråga om de pris, till vilka man vill komma. Det synes otvivelaktigt, att ett dylikt system, enligt vilket en dyrtid, som gör sig gällande på snart sagt alla områden, skulle bekämpas genom statsanslag till på förhand icke närmare avgränsade belopp, skulle, oavsett vad däremot i övrigt med fog kunde erinras, vara aldeles särskilt ägnat att framkalla överdrivna anspråk på statens ingripande så väl för närvarande som för framtiden.

Obestridligt torde för övrigt vara, att dyrtiden i vårt land, trots dess hårda tryck, i stort sett är mindre framträdande än i flertalet andra neutrala länder. Redan av denna anledning synes det kommissionen ej tillrådligt att nu tillgripa en ur såväl social som ekonomisk synpunkt så vitt omfattande och till sina konsekvenser så överskådlig åtgärd, som den av motionärerna föreslagna.

Från detta kommissionens beslut ha dess ledamöter *Fryxell* och *Elmquist*, med vilka ledamöterna av livsmedelsrådet *Sederholm* och *Svensson* instämt, anmält avvikande mening och ha därvid anfört följande:

»Då i motionen icke närmare angivits för vilka ändamål det ifrågasatta anslaget skulle användas och det, oavsett den begränsade tid, som stått till kommissionens förfogande för avgivande av yttrande över motionen, i frågans nuvarande läge icke torde tillkomma kommissionen att utarbeta en plan för användningen av ett eventuellt dylikt anslag, äro vi för vår del icke beredda att avgiva slutligt utlåtande och förslag i anledning av den remitterade motionen.

Utan att inlåta oss på statsfinansiella och andra kommissionen icke vidkommande synpunkter, anse vi oss emellertid böra göra ett uttalande rörande motionens förenlighet med den hittills i vårt land förda livsmedelspolitiken.

I och för sig torde den åtgärd, som i motionen ifrågasättes för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor, icke stå i strid med det system, som under rådande kristid från det allmännas sida tillämpats för vinnande av samma syfte.

I detta system har en av centralpunkterna utgjorts av den tanken, att genom skatter och avgifter, lagda på vinster, som blivit gjorda på grund av de genom världskriget skapade säregna förhållandena eller genom motsvarande prestationer i naturen, bereda utväg för reglering av prisen på den inhemska marknaden av vissa viktigare livsförnödenheter, resp. bereda tillgång till prisbilligare varor för de mindre bemedlade. Denna princip kan ock sägas innefatta underlaget för den i

kommissionens utlåtande omförmälda till bevillningsutskottet remitterade motionen nr 193 i andra kammaren.

Till belysande av den rådande livsmedelspolitikens innebörd i nu ifrågasvarande avseende tillåta vi oss vidare erinra därom, att chefen för finansdepartementet i skrivelse den 31 januari 1916 anmodat statens livsmedelskommission att inkomma med utredning rörande kommissionens behov av anslag för att, såvitt anginge kommissionens verksamhet, motväga verkningarna av de höga fraktsatserna, samt att kommissionen i en med skrivelse till chefen för finansdepartementet den 13 mars 1916 överlämnad P. M. angivit de belopp, som erfordras för att genom statens mellankomst priserna på brödsäd, foderämnen och gödselmedel skulle intill utgången av augusti innevarande år kunna hållas vid vissa, såsom skäliga ansedda pris.

Erinras må även om det sedan i höstas tillämpade s. k. kompensations-systemet, varigenom exportörer av vissa slag av livsmedel (kött, fläsk, konserver, ägg och fisk) mot erhållande av exporträtt tillförbundits att mot fastställda lägre priser avstå vissa kvantiteter av sin vara för den inhemska konsumtionens och i främsta rummet de mindre bemedlades behov.

Ur kommissionens synpunkt bör det givetvis vara ett önskemål att erhålla medel att nedbringa prisen även på andra förnödenheter än de ovan angivna, särskilt sådana lantmannaprodukter, å vilka kompensationsystemet icke med fördel eller åtminstone icke utan avsevärda olägenheter låter sig användas.»

Utöver vad sålunda anförts har hr *Elmquist*, med vilken hr *Svensson* instämt, velat hänvisa till bilagda P. M., däri han närmare utvecklat sin uppfattning i den föreliggande frågan.

I behandling av förevarande ärende ha deltagit kommissionens *samtliga ledamöter* samt ledamöterna av livsmedelsrådet *Sederholm* och *Svensson*.

Underdånigst
Hugo Hamilton.

M. Marcus.

P. M.

Såsom i motionen påpekas, har redan i åtskilliga fall den principen kommit till uttryck i statens livsmedelspolitik under kristiden, att prisreglering å vissa viktiga livsförnödenheter åstadkommits genom anlåtande av medel antingen anslagna direkt av Kungl. Maj:t eller åvägabragta genom uttagande av särskilda avgifter eller motsvarande prestanda in natura. Bortsett från det s. k. kompensationsystemet, med uttagande av produkter in natura, har staten sålunda för nedbringande av priset å vetemjöl under en del av år 1915 tillhandahållit det genom dess försorg importerade vetet till pris, som vid prisets fastställande kunde beräknas komma att åsamka staten en högst avsevärd förlust, och för samma syfte ha sedermera kommit till användning vissa belopp, som ställts till livsmedelskommissionens förfogande av svenska rederier. För reglering av priserna å färsk saltsjöfisk tillskjutes f. n. vid lokala livsmedelsnämnders inköp av denna

vara av statens livsmedelskommission en viss procent av inköpspriset. De medel, som på detta sätt komma till användning, härflyta från avgifter, som erläggas såsom kompenstation vid export av färsk sill. Vid sidan av kompenstationssystemet och i sådana fall där kompenstation in natura icke lämpligen kunnat ske men en prisreglering varit av behovet påkallad, har man sålunda redan i flera fall använt sig av utvägen att tillskjuta kontanta medel, resp. försälja varan till ett lägre pris än statens kostnader för dess anskaffande.

Enahanda princip har kommit till uttryck även uti det av riksdagen nyligen fattade beslut, varigenom anvisats 200,000 kronor för underlättande av möjligheten att under instundande konsumtionsår genom statens livsmedelskommission eller annorledes tillhandahålla den mindre bemedlade befolkningen ved från allmänna skogarna till billigast möjliga priser. I årets statsverksproposition anmäler vidare herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, under påpekande av *dels* att kristiden medfört en prisstegring, som är högst kännbar för den mindre bemedlade delen av befolkningen och påkallade åtgärder i skilda riktningar, *dels* de svårigheter, som gjort sig gällande med avseende å införseln till Sverige av livsmedel och andra förnögenheter, att han igångsatt undersökningar huruvida icke sjöfartsnäringen borde underkastas en särskild skatt, »vars avkastning skulle användas till mildrande av de för landet i det hela uppkomna olägenheterna». Denna åtgärd synes vara ett uttryck för samma tankegång, som ligger till grund för motionen, ehuru i densamma ifrågasättes, att medlen skulle erhållas genom beskattning även av andra genom krisen uppkomna konjunkturvinsten än sjöfartsnäringens. Slutligen må även erinras därom, att statens livsmedelskommission, i anledning av statsrådets och chefens för kungl. finansdepartementet därom gjorda anmodan, helt nyligen förebragt en detaljerad utredning rörande kommissionens behov av anslag för att, såvitt anginge kommissionens verksamhet, motväga verkningarna av de höga fraktsatserna, vilken utredning utvisat, att för sagda ändamål erfordrades högst avsevärda belopp avsedda att hålla nere prisen å spannmål (mjöl och bröd), samt fodermedel och gödningsämnen.

Då motionärerna nu föreslagit, att ett större belopp skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom reglering av priset å för dem avsedda livsmedel, synes detta stå i full överensstämmelse med och utgöra en konsekvent utveckling av den livsmedelspolitik, som under kristiden i vårt land blivit följd och tidigare vunnit såväl Kungl. Maj:ts som riksdagens godkännande.

Utomordentliga förhållanden kräva utomordentliga åtgärder och den nu rådande kristiden har ju i mångahanda avseenden givit anledning till sådana. Även om det må erkännas, att dyrtiden i vårt land haft mindre menliga verkningar än i vissa främmande länder, tack vare goda konjunkturer på flertalet arbetsområden och tack vare även de åtgärder i prisreglerande syfte, som ifrån det allmännas sida redan blivit vidtagna, så läser väl å andra sidan ingen vilja bestrida, att de rådande prisen på levnadsförnödenheter äro *i högsta grad onormala* samt att allt vad göras kan, för att bereda särskilt de mindre bemedlade lindring i dyrtidens tryck, också bör göras. Till vad motionärerna anfört om levnadskostnadernas fördyring — till ytterligare belysning av kristidens verkningar på livsmedelsprisen hänvisas till tablån å sid. 9 — har nu tyvärr kommit en på sina håll redan inträdd och annorstädes allvarligt hotande höjning å en huvudpost i budgeten, som hittills lämnats tämligen oberörd av kristiden, nämligen *kostnaden för bostad*. Obestrid-

ligt är även, att stora befolkningslager, om de också icke, såsom vid krisens början var att befara, direkt drabbats av arbetslöshet, dock icke fått någon inkomstökning utan varit hänvisade till att med i bästa fall på sin för normala förhållanden avpressade arbetsförtjänst uppehålla sig och sin familj under den månad för månad allt mer tryckande dyrtiden. Det ligger i öppen dag, att svårigheterna måste bli allt större, ju längre kristiden varar, och att just i denna kristidens långvarighet — även *utan* en ytterligare fortgående prisstegring, vilken dock å vissa varor icke helt torde kunna undgås — ligger en allvarlig fara för en gradvis betänklig försämring av de mindre bemedlades levnadsförhållanden, för en gradvis fortgående sänkning av deras levnadsstandard. Att med alla till buds stående medel söka motverka denna samhällsfara, synes vara en angelägenhet av den allra största betydelse, och det allmänna måste därför, ju längre krisen fortgår, allt kraftigare ingripa för att mildra dess menliga verkningar.

Med hänsyn till de intressen, statens livsmedelskommission närmast har att företräda synes det därför vara synnerligen önskvärt, att, såsom motionärerna föreslagit, ett avsevärt belopp ställes till Kungl. Maj:ts förfogande för vidtagande av *ytterligare åtgärder* till mildrande av dyrtidens tryck. En betydande del av det i motionen ifrågasatta anslaget torde då, på sätt Kungl. Maj:t och kommissionen redan tidigare förutsatt, böra ställas till kommissionens förfogande för att motväga de höga fraktsatsernas inverkan å prisen på spannmål (och därmed indirekt även på mjölet och brödet) samt å foder- och gödningsämnen. Om de medel, som riksdagen anvisat för bränslefrågans ordnande, är redan erinrat, men uteslutet är icke, att ytterligare anslag kunna bli erforderliga för de mindre bemedlades förseende med bränsle till något så när rimliga priser. Även därutöver borde emellertid ett betydligare belopp stå till Kungl. Maj:ts förfogande för att komma till användning på sätt motionärerna under återopande av förfogandena i Danmark (liknande åtgärder äro även å bane i Norge, enligt vad framgår av en nyligen för stortinget framlagd regeringsproposition) tänkt sig, nämligen enligt beslut i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t på förslag av statens livsmedelskommission och på villkor av kommunal kontroll i fråga om syftets ernående, d. v. s. lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor, genom reglering av priset å för dem avsedda livsmedel. I första hand och där så ske kan torde denna utväg för motverkande av dyrtidens tryck komma till användning i fråga om sådana varor, lantmanna-produkter och andra, å vilka det s. k. kompensationsystemet icke med fördel kan tillämpas.

Visserligen läser en detaljerad plan för de sålunda eventuellt anvisade medlens användning icke kunna på förhand uppgöras; men en sådan synes under nuvarande förhållanden knappast vara behövlig eller ens lämplig. Ty erkänner man, att prisen å snart sagt alla livsförnödenheter ur konsumenternas synpunkt äro *för höga*, och att varje lindring i desamma, särskilt för de mindre bemedlade, är önskvärd, så läser, även med vida större anslag av allmänna medel än som nuvarande stora anspråk på statskassan för olika ändamål torde möjliggöra, på denna väg någon prisnedsättning i olämplig omfattning ingalunda kunna ifrågakomma. Även i valet av varuslag torde man vara begränsad till vissa viktigare varor, ehuru, som ovan antytts, i främsta rummet sådana torde böra komma i betraktande, för vilka det s. k. kompensationsystemet icke med fördel eller åtminstone icke utan svårighet kan komma till användning (såsom t. ex. mjölk, ärter och gryn, hushållskol, islands-sill o. d.). Och på grund av den oförutsedda utveckling, kristiden kan komma

Kungl. Socialstyrelsens översikt av livsmedelspriserna under februari månad 1914, 1915 och 1916.

Medelpris å 44 orter.

(Obs.! ej å s. k. kompensationsvaror.)

Varuslag	Kvan- titet	Febr. 1916	Jan. 1916	Febr. 1915	Febr. 1914	Höjning (+) eller sänk- ning (-)	
						från febr. 1914 till » 1916	från febr. 1915 till » 1916
		öre	öre	öre	öre	%	%
Mjölk: oskummad	lit.	18	17	15	14	+ 28.6	+ 20.0
handskummad	»	10	10	8	8	+ 25.0	+ 25.0
separerad	»	8	8	6	6	+ 33.3	+ 33.3
Smör: bords- (mejeri-)	kg.	302	305	264	234	+ 29.1	+ 14.4
mat- (lands-)	»	268	270	238	210	+ 27.6	+ 12.6
Margarin, växt-	»	188	184	166	138	+ 36.2	+ 13.3
Ägg, färska	tjog	222	253	226	175	+ 26.9	- 1.8
Potatis: gammal	5 lit.	29	29	35	27	+ 7.4	- 17.1
hl.	hl.	463	463	—	—	—	—
Ärter, gula	kg.	56	56	58	31	+ 80.6	- 3.4
Bruna bönor	»	103	102	65	46	+ 123.9	+ 58.8
Mjöl: vete-, svenskt, bästa sort .	»	38	38	39	31	+ 22.6	- 2.6
råg-, svenskt, bästa sort . . .	»	30	30	31	21	+ 42.9	- 3.2
rågsikt-, svenskt, bästa sort .	»	32	32	37	26	—	—
Gryn: havre- (ångpreparerade) . .	»	49	49	55	36	+ 36.1	- 10.9
ris-, bästa sort svenska (»R.T.»)	»	47	47	45	40	+ 17.5	+ 4.4
Rågbröd:							
hårt (spis-), grovt (ej delikatess-)	»	52	52	51	41	+ 26.8	+ 2.0
mjukt: limpa, söt	»	48	48	45	38	+ 26.3	+ 6.7
limpa, sur (»grovbröd», »ankarstock»)	»	38	37	35	30	+ 26.7	+ 8.6
Vetebröd:							
skorpor, runda, ordinära	»	88	88	84	75	+ 17.3	+ 4.8
mjukt, billigaste/bakat med vatten	»	53	52	50	44	+ 20.5	+ 6.0
sort	»	65	65	65	60	+ 8.3	0
Nötkött, färskt: stek	»	151	150	118	120	+ 25.8	+ 28.0
soppkött	»	130	129	100	99	+ 31.3	+ 30.0
Kalvkött, stek: gödkalv	»	169	168	136	131	+ 29.0	+ 24.3
spädkalv	»	100	100	74	73	+ 37.0	+ 35.1
Färskött: färskt, stek	»	179	175	138	133	+ 34.6	+ 29.7
salt, svenskt	»	158	161	124	118	+ 33.9	+ 37.4
Fläsk: färskt (sidfläsk)	»	221	220	146	131	+ 68.7	+ 51.4
salt, svenskt	»	227	228	154	138	+ 64.3	+ 47.4
Sill, salt: fetsill	»	80	79	45	46	+ 73.9	+ 77.8
Kaffe (obränt), prima Santos . .	»	170	165	161	160	+ 6.3	+ 5.6
Socker, bit-	»	68	68	66	64	+ 6.3	+ 3.0
Fotogen, Water White	lit.	25	25	22	20	+ 25.0	+ 13.6
Ved: björk-, osågad, hemkörd . .	famn	3360	3310	2720	2600	+ 29.2	+ 23.5
barr-,	»	2650	2630	2150	2060	+ 28.6	+ 23.3
Bräntorv	100 kg.	360	364	266	209	+ 72.2	+ 35.3
Kol: antracit- (»valnöt»)	hl.	708	711	443	395	+ 79.2	+ 59.8
engelska hushålls- (»fyrkol») hem-	»	466	472	291	228	+ 104.4	+ 60.1
Koks: gasverks- (»okrossad») körd	»	205	263	172	154	+ 72.1	+ 54.1
engelsk kamin- (»okrossad») . .	»	306	305	208	184	+ 66.8	+ 47.1

1) 90 % utmalning.

att taga, samt framför allt de å skilda orter rådande väsentligt olika förhållanden och olika behov, vore ett dylikt på förhand träffat detaljerat bestämmande av varuslagen, prishöjden och övriga regler för medlens användning knappast ens lämpligt.

Däremot torde — även om en borgen mot befarade överdrivna anspråk på statens ingripande redan ligger däri, att t. o. m. mycket stora anslag icke skulle förslå för att helt undanröja dyrtidens menliga verkningar och att följaktligen Kungl. Maj:t och statens livsmedelskommission kunna förutsättas endast efter den mest omsorgsfulla prövning från fall till fall komma att förfoga över för ändamålet eventuellt anslagna medel — det vara nödvändigt föreskriva som ett oeftergivligt villkor att i sådana fall, då icke staten själv genom livsmedelskommissionen eller eljes anskaffar varorna och tillhandahåller dem till lägre pris än självkostnadspriset (såsom ifråga om spannmål, foder- och gödningsämnen, ved o. d.), utan detta sker genom kommunernas livsmedelsorgan, en viss andel av kostnaden skall bestridas av vederbörande kommun för att bidrag av statsmedel skall kunna utgå.

I fråga om det redan under det första krisåret utgående arbetslöshetsunderstödet har ju som bekant varit föreskrivet, att staten skulle vidkännas halva kostnaden (intill en viss maximigräns), mot det att den andra hälften bestredes av kommunen själv. I proposition nr 92 till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t nu föreslagit riksdagen, att denna regel fortfarande skall upprätthållas, men att undantagsvis efter prövning i varje särskilt fall större bidrag från statens sida skall kunna vara att påräkna, då resp. kommuners ekonomiska bärkraft icke räcker till för att bära utgifterna för understödsverksamheten. Därjämte torde ock i detta sammanhang vara förtjänt uppmärksammas, att för vissa fall nu även skulle medgivas — och för stenarbetarna redan medgivits — att understöd skall kunna utgå även till *icke* arbetslösa i vissa fall, nämligen då vid familjeförsörjares anställning å annan ort hans arbetsförtjänst icke räcker till för de ökade kostnaderna till följd av familjemedlemmarnas vistelse på skilda orter.

Under nu rådande kritiska förhållanden synes det lika naturligt medgiva bidrag av statsmedel till kommuner för bestridande av viss del av deras kostnader för lindrande av dyrtidens tryck å de mindre bemedlade i arbetsanställning, ehuru med i förhållande till de oerhört stegrade levnadskostnaderna otillräcklig arbetsförtjänst, som att lämna sådant bidrag till understödjande av direkt arbetslösa, under villkor i båda fallen, att hjälpen icke får karaktären av fattigunderstöd. Men dylikt bidrag bör som sagt uppenbarligen icke vara att påräkna utan vidare, utan bör vara beroende av omsorgsfull prövning i varje fall från Kungl. Maj:ts sida, att den vidtagna åtgärden är av behovet påkallad och i övrigt kan anses lämplig, samt att den dyrtidshjälp, som lämnas, verkligen endast kommer mindre bemedlade till godo och bland dem endast sådana, i första hand familjeförsörjare, som på grund av kristiden fått sina levnadsförhållanden avsevärt försämrade. En effektiv kontroll till förhindrande av missbruk måste därför föreskrivas och av vederbörande kommunala organ ordentligt utövas. I fråga om storleken av statens andel i kostnaderna för de sålunda vidtagna kommunala föranstaltningarna torde hänsyn, förutom till nyssnämnda faktorer, även böra tagas till kommunens egenskap av dyrtort, större arbetarsamhälle samt dess ekonomiska bärkraft. Som regel torde statsbidraget böra begränsas till hälften, resp. i vissa fall en fjärdedel, av kommunens egna kostnader för ändamålet, men

i vissa fall torde detsamma kunna utgå med en något större andel, kanske i intet fall dock högre än tre fjärdedelar av totalkostnaden, vare sig nu återstoden bestrides direkt av kommunala medel eller av medel, som ställts till kommunens förfogande av korporationer eller enskilda.

Redan i det föregående har framhållits, att de sålunda eventuellt anslagna statsmedlen, där de icke av staten måste tagas i anspråk i allmänt, prisreglerande syfte, i främsta rummet syntas böra med fördel komma till användning för att de mindre bemedlade skola kunna tillhandahållas sådana varor till billigare pris, för vilka det s. k. kompensationsystemet icke med fördel eller åtminstone icke utan svårighet kan komma till användning. Även om några berättigade invändningar icke torde kunna göras mot det sätt, varpå det s. k. kompensationsystemet hittills tillämpats, må icke förbises, att detta system alltid har sin givna begränsning uti nödvändigheten att icke störande inverka på produktionen och därför måste tillämpas med den största försiktighet. Icke heller lär det med fördel kunna användas i fråga om andra varor än sådana, för vilka export till vissa kvantiteter alltjämt kan och måste medgivas. Att ensidigt beskatta jordbruksnäringens (och fiskerinäringens) vinster av kristiden, kan icke heller vara lämpligt, i all synnerhet då även dessa näringsidkare under krisen åsamkats avsevärt ökade kostnader för upprätthållande av sin produktion.

Särskilt torde *mjolkfrågan* under krisens fortsättning flerstädes komma att bereda svårigheter. Knapphet och en avsevärd ytterligare prisförhöjning å denna nödvändighetsvara torde på sina håll kunna emotses. Hellre än att här ingripa med maximipris eller kompensationsystem eller bådadera, kan det komma att visa sig mest ändamålsenligt att låta prisförhöjning inträda intill en viss gräns och i stället lämna en del kommuner ett direkt statsbidrag till de kostnader de ikläda sig för att till billigt pris tillhandahålla mjölk till de mindre bemedlades *barn*. En liknande anordning för tillhandahållande av *hushållsskol* till de mindre bemedlade, särskilt i rikets södra delar, kan till äventyrs komma att visa sig behöflig och mest ändamålsenlig. Utförsäljning till de mindre bemedlade av andra, av kommunen å den öppna marknaden inköpta, varor till billigare pris än självkostnadspris torde även kunna ifrågakomma och böra uppmuntras genom bidrag av statsmedel, såsom exempelvis *ärter, gryn, margarin, bröd, sill och fläsk, fotogen* o. s. v. Uteslutet bör ej heller vara, att genom bidrag av dessa statsmedel kommuner böra uppmuntras att anordna *folkkök*, en utvidgad *barnbespisning*, att tillhandahålla prisbilligare *skodon* och *skolagning* företrädesvis åt barn i barnrika familjer (möjligen även andra beklädnadsartiklar). Slutligen torde även *hyreshjälp* åt stora och barnrika familjer på sina håll bliva behöflig, vilken hjälp under dessa tider icke bör få karaktären av fattighjälp, då den nog även kan komma att behövas anlitas av familjeförsörjare, som aldrig legat fattigvården till last. Uteslutet borde icke heller vara, att en mindre del av anslaget skulle kunna få användas för en ordnad *upplysningsverksamhet*, om huru levnadskostnaderna kunna nedbringas genom dyrare varors uthytande mot prisbilligare sådana med samma eller t. o. m. högre näringsvärde, om tillagande och tillvaratagande av olika matvaror o. s. v.

Över huvud taget synas, närmast genom kommunal försorg, en mängd föranstaltningar utöver redan vidtagna kunna förekomma, olika på olika orter, för mildrande av dyrtidens tryck å de mindre bemedlade. Bland annat av skäl, som motionärerna anfört, lär emellertid en livligare verksamhet i sådant av-

seende icke vara att vänta med mindre kommunerna, på sätt i motionen föreslagits, kunna påräkna statens hjälp i viss utsträckning för de av en sådan verksamhet föranledda kostnader. Mäktar staten därför åtaga sig en dylik utgift, synas några betänkligheter av principiell innebörd icke böra möta, då nu inga andra utvägar för ett kraftigare mildrande av dyrtidens menliga verkningar i fråga om vissa nödvändighetsvaror lära stå till buds.
